

UDC: 343(497.11)"1828/1860"

CERIF: H240, H300, S149

DOI: 10.51204/HLH_23202A

Мср Лазар Н. БОГДАНОВИЋ*

РАД НА КОДИФИКАЦИЈИ
КРИВИЧНОГ ПРАВА У КНЕЖЕВИНИ СРБИЈИ
ОД 1828. ДО 1860. ГОДИНЕ

Од Првој српској усјанка до доношења Кривичној законика Кнежевине Србије 1860. године, усвојен је велики број пројиса којима су кажњавана поједина понашања. Ти акти су настајали без уређеној сисјема, доношени су нејланирано. Изузетак представљају два акта, Закон проше Мајије Ненадовића и Карађорђево криминални законик.

Након Првој и Другој српској усјанка, настјавило се доношење пројиса који се односе на поједина дела. На иницијативу кнеза Милоша, ради се на сисјематизацији доношења пројиса. Осниване су различитије комисије за изаду пројиса, а посебно се истичу Законодајтељна и Законојравитељна комисија. На позив кнеза Милоша 1837. године у Србију долазе истакнути јравници, Јован Хаџић и Василије Лазаревић, са намером да раде на изради закона. Они су се заједнички бавили израдом закона, до маја 1838. године. Лазаревић се тада ојределио за израду кривичној законика и законика о грађанском судском појсјуйку.

Василије Лазаревић радио је на изради нацрта Кривичној законика до 1845. године. Појтом, до 1855. године, није било рада на кодификацији кривичној јрава. На иницијативу кнеза Александра Карађорђевића, Савети је одредио комисију која ће се бавити израдом нацрта Кривичној законика. Комисија је изадила нацрт, предао га Савету, након чега је основана нова комисија која је прејдала нацрт тек 1859. године.

Од јрвих покушаја кодификације кривичној јрава до доношења Кривичној законика Кнежевине Србије прошло је 32 године. Разлој за тако дуго време ко-

---

* Аутор је мастер правних наука запослен у Општинској управи Општине Бајина Башта, lazarbogdanovic993@gmail.com

Рад је измењена верзија мастер рада одбрањеног на Правном факултету Универзитета у Новом Саду у мају 2019. године.

дификације су *полийичке* *п*рилике у Кнежевини Србији. Кнез Милош, иницијатор кодификације, за време своје *друје* *вл*аде, *поийисао* је Кривични законик 29. *мар*та 1860. *то*дине, који је *с*т*у*ио на снагу 12. маја 1860. *то*дине.

Кључне речи: *Кривични законик*. – *Кнежевина Србија*. – *Кодификација*. – *Василије Лазаревић*

1. УВОД

Од Првог српског устанка па до кодификације кривичног законодавства 1860. године, усвојен је велики број прописа који су регулисали ову материју. Српско законодавство у овом периоду настајало је у оквирима ограниченог суверенитета, с обзиром да је Србија формално била вазална кнежевина. Основу нормативног дела правног поретка Кнежевине Србије носила су два главна стуба– Грађански и Кривични законик.

Кривичним прописима у овом периоду кажњавана су поједина понашања инкриминујући само неке од многобројних радњи кривичних дела. Ове норме издаване су непланирано и без одређеног система. Једини покушаји кодификовања били су Закон проте Матије Ненадовића из 1804. године и Карађорђево криминално законик из 1807. године.¹ Оно што је занимљиво јесте да се у Закону проте Матеје не помиње казна лишења слободе већ само смртна казна и телесне казне, док се у Карађорђевом законуку помиње и казна лишења слободе.

У периоду након Првог и Другог српског устанка наставило се са регулисањем материје кривичног права као и до тад, тј. доношењем прописа који се односе на поједина кривична дела. Све до 1828. године, односно до иницијативе кнеза Милоша, ти покушаји нису били систематични на начин да обухвате целокупну материју кривичног права. Тада кнез, увидевши неопходност доношења закона, али и под притиском истакнутих људи у држави којима је све више сметала Милошева самовоља, оснива комисију којој поверава израду закона. Комисија, на чијем челу се налазио Вук Стефановић Караџић, бавила се пре свега превођењем француских законика, Француског грађанског законика (*Code Civil*) и Француског криминалног законика (*Code pénal*), које је потом требало прилагодити приликама у Србији.

До 1834. године није било значајнијег рада на законима, осим што је секретар Кнежевске канцеларије Стефан Радичевић обавестио

1 Тома Живановић, *Законски извори кривичног права Србије и историјски развој његовог и њеног кривичног правосуђа, од 1804. до 1865.* САНУ, едиција (*Извори српског права*), књ.1, Београд 1967.

кнеза Милоша једним писмом да се законик налази код њега те да га је он прегледао и дорадио.

На позив кнеза Милоша, 1837. године, ради израде закона, у Србију долазе новосадски сенатор Јован Хаџић и градоначелник Земуна Василије Лазаревић. Њихов рад на законима отпочео је прегледањем нацрта које су сачинили њихови претходници. Након тога, они су упутили писмо кнезу Милошу у коме су изнели своја запажања и смернице за свој даљи рад на нацртима. У почетку, Хаџић и Лазаревић заједно су радили на нацртима. У мају 1838. године долази до поделе посла између Хаџића и Лазаревића. Том приликом Хаџић је понудио Лазаревићу да изабере на којим законима жели да ради, и тада је Лазаревић одабрао да на себе преузме израду кривичног законика и законика о грађанском судском поступку.

Након поделе послова, Лазаревић је поред рада на кривичном законнику био ангажован и на неким другим пословима. Тек крајем октобра 1838. године Лазаревић се у потпуности посветио раду на кривичном законнику, и почетком августа 1839. године је свој нацрт предао Министарству правде. Од тог тренутка, Лазаревићев нацрт је до 1845. године више пута био предмет разматрања, али никада није усвојен.

Све до 1855. године није било покушаја да се кодификује кривично право. Кнез Александар Карађорђевић је, 1. јуна 1855. године, упутио писмо Савету у коме је истакао потребу доношења кривичног законика, али Савет није одмах препознао кнежеву идеју да се кривично право кодификује. Тек почетком фебруара наредне године, Савет обавештава кнеза да је сачинио комисију која ће израдити законик. Та комисија је обавила свој посао и предала нацрт законика крајем марта 1857. године. До почетка маја 1858. године на овом нацрту законика се ништа није радило. Тада је Савет образовао нову комисију, која је тај нацрт прегледала и преуредила.

Након прегледања нацрта Савет је упутио кнезу Милошу, који је у међувремену поново дошао на власт у Србији, извештај у коме је навео значај доношења кривичног законика. Кнез је прочитао извештај и прегледао нацрт законика, након чега је доставио Савету своје мишљење. Савет је поступио по кнежевим инструкцијама и преуредио нацрт законика, који је ступио на снагу у мају 1860. године.

2. РАЗВОЈ КРИВИЧНОГ ПРАВА У КНЕЖЕВИНИ СРБИЈИ ОД 1828. ДО 1837. ГОДИНЕ

Период прве владе кнеза Милоша обележио је почетак рада на нормативном регулисању више области друштвеног живота. Свакако најзначајнији пропис из тог периода јесте Сретењски устав из 1835.

године. У исто време започет је рад на припреми грађанског и кривичног законика. Тешко је утврдити тачно време кад је поникло питање израде закона, и ко га је и у каквом облику најпре предочио кнезу Милошу.² У стручној литератури се помиње Вук Стефановић Караџић као први који је вршио утицај на кнеза Милоша, те му упутио писмо 1822. године у име “групе истомишљеника” у ком му је скренуо пажњу да је неопходно донети законе који би регулисали друштвено уређење тадашње Кнежевине Србије. Овакво обраћање Вука Стефановића Караџића и “истомишљеника” било је изазвано Милошевом апсолутистичком владавином и трговачким монополима установљеним за њега и његову породицу. Услед оваквих прилика у држави, кнез Милош Обреновић је 1828. године основао комисију за рад на изради закона.

2.1 Оснивање и рад Законодатељне комисије

О раду комисије и члановима који су чинили њен састав нема прецизних података. Историјски извори су малобројни, често и противречни. Највећи број података којима данас располажемо оставили су Вук Караџић, који је био члан Законодатељне комисије а касније и њен председник, као и Јован Хаџић, творац *Законика грађанској за Књажевство Србско* из 1844. године, који је први српски кодификовани Грађански законик. Подаци Јована Хаџића и Вука Караџића су умногоме противречни, на шта ћемо се осврнути касније у раду. Оно што се може закључити из свих историјских извора из тог периода, јесте да је комисија углавном била састављена од лица која нису била правници по струци као и да је њен састав више пута мењан. Поглавље о раду и самој организацији рада Законодатељне комисије обрадићемо на основу податка које је оставио Вук Караџић као најмеродавнијих, с обзиром на то да је био члан те комисије и неко време председник исте.

Наиме, кнез Милош Обреновић је 1828. године основао прву комисију ради састављања законика, и истом приликом именоване њене чланове. Састав те прве комисије чинили су кнежев секретар Димитрије Давидовић, кнез Пожешке нахије Василије Поповић и Вук Стефановић Караџић. Као модели за рад узети су Француски грађански законик (*Code Civil*) и Француски кривични законик (*Code Pénal*).

Кнез Васа Поповић, иначе Милошев шурак, био је самоук, “просити” кнез, без било какве школе и стручног образовања, који је при изради закона могао допринети својим једноставним народним пои-

2 Томица Никчевић, *Посџанак и љокушај љрераде Грађанској законика Књажевине Србије*, САНУ Београд 1971, 6.

мањем и схватањем живота и права, али није могао бити од користи што се тиче стручности.³

Димитрије Давидовић је завршио гимназију и две године филозофије у Кезмарку и Пешти, а затим прешао на медицину и завршио три године студија.⁴ На позив кнеза Милоша, после доста дуге процедуре аустријских власти, Вук Караџић је прешао из Беча у Земун у другој половини октобра месеца 1828. године, а 24. октобра приспео је у Београд. Одатле је наставио пут за Крагујевац 1. новембра, и тек пошто је стигао сазнаје разлог доласка, а то је састављање закона за Србију.⁵ Тако је, нашавши се у Крагујевцу са Димитријем Давидовићем, са којим је још од раније био у неким јавним и књижевним везама, и Вук почео да учествује у изради грађанских и кривичних закона.⁶

Задатак комисије у овом саставу био је да преведе француске законике, а затим да их прилагоди српском народу и његовим обичајима. Вук Караџић добио је задатак да преведе кривични законик, а грађански законик је послат на превод грчком учитељу Георгију Захаријадесу. Уз одобрење кнеза Милоша, средином децембра 1828. године Вук одлази у Беч да би довршио рад на превођењу Новог завета, а посао превођења кривичног законика преузима његов писар, до повратка Вука у Земун средином маја 1829. године. Димитрије Давидовић напустио је комисију 1829. године јер је био именован за члана српске депутације у Цариграду, да би се поново прикључио раду комисије 1834. године.

Затим, кнез Милош оснива посебну комисију под називом *Законодајтељна комисија*, која је отпочела са радом седницом која је одржана 22. јуна 1829. године. Чинили су је кнез Васа Поповић, кнез Павле Радомировић, кнез Ђока Протић, прота Матија Ненадовић и Вук Стефановић Караџић. Овакав састав комисије из јуна месеца, већ је септембра исте 1829. године промењен: у њеном саставу више нису Василије Поповић и Павле Радомировић, а за новог члана именован је кнез Лазар Теодоровић. Уместо Јована Поповског, за новог секретара комисије именован је Лазар Зубан.⁷ Када је кнез Милош априла 1830. године именовао Вука за члана Општенародног суда у

3 *Ibid.*, 7

4 *Ibid.*

5 *Ibid.*, 8.

6 *Ibid.*

7 Драган Николић, „Грађански законик, кнез Милош Обреновић и Законодавна комисија у Србији 1829–1835 године“, Милена Полојац, Зоран С. Мирковић, Марко Ђурђевић (ур.), *Српски грађански законик 170 година*, Правни факултет Универзитета у Београду, 2014, 66

Крагујевцу, у састав комисије ушли су Сима Михаиловић Слома и Стефан Радичевић. По забелешкма Јована Хаџића састав комисије био је нешто другачији. Он уопште не спомиње Василија Поповића, Павла Радомировића нити проту Матију Ненадовића. По Хаџићу комисија је, са изузетком Вука Караџића имала сталан састав.⁸

Вук Караџић је истовремено са именовањем за члана Општена-родног суда у Крагујевцу именован и за председника Законодатељне комисије. Рад на кривичном законик у завршен је у априлу 1830. године, а као крајњи рок за завршетак рада на прописима дат је Митровдан (8. новембар) 1830. године.⁹

Преводи и српска редакција нацрта Грађанског законика који је израдила Законодатељна комисија читани су крајем 1830. године у Крагујевцу “у присуству неки отмени сербски лица”, међу којима се налазио и Јоаким Вујић који је о томе и оставио податке.¹⁰ Према његовим подацима овај нацрт није наишао на подршку. Међутим, он је достављен Скупштини на одобрење, нешто касније је и одобрен, али никада није ступио на снагу. Разлози за то су вишеструки. Понајвише је утицало писмо Вука Караџића кнезу Милошу Обреновићу из 1832. године, у коме критикује кнежеву власт. Вуков рад у Законодатељној комисији завршава се у априлу 1831, а у септембру исте године он напушта Србију.

Јоаким Вујић упутио је кнезу Милошу 1837. године писмо у коме је изнео одређене критике које се односе на нацрт законика. Пре свега, критике се односе на чињеницу да је за полазну основу писања законика узет француски законик, те да није прилагођен друштвеним приликама у Кнежевини Србији, као и да неће бити примењив за српски народ. Јоаким Вујић је, попут кнеза Милоша, имао примедбе на терминологију коришћену у законик у. Тако је речи попут имацац и уживалац, назвао „гнусним“.

Од 1831. до 1834. године података о раду на законикима скоро и да нема. Једино сазнање које имамо о том периоду је писмо Стефана Радичевића којим се обраћа кнезу Милошу, из ког се може закључити да комисија није на окупу и да је нацрт законика био предат њему (Радичевићу) на преглед. Рад Законодатељне комисије оживео је марта 1834. године када су, по налогу кнеза Милоша, посао израде закона преузели попечитељ правосудија Лазар Теодоровић и секретар Књажеве канцеларије Димитрије Давидовић.¹¹

8 *Ibid.*

9 Т. Никчевић, 11.

10 *Ibid.*

11 Д. Николић, „Грађански законик“, 69.

2.2. Рад Законоправитељне комисије на преправкама Вукових нацрта

О раду Законоправитељне комисије на нацртима закона које је израдила Вукова Законодатељна комисија највише података имамо из два писма кнеза Милоша. Једно је упућено кнезу Лазару Теодоровићу и Димитрију Давидовићу 31. марта 1834. године, а друго Законоправитељној комисији 10. априла 1834. године. Назив *Законоправитељна комисија* први пут се помиње у овим писмима и упућује нас на закључак да се ради о сасвим новој комисији у односу на Законодатељну која је до тада радила на нацртима законика. О самом оснивању и начину рада те нове комисије немамо података, а закључак о члановима који су је чинили можемо извући из преписке кнеза Милоша. Према писмима кнеза Милоша, Законоправитељну комисију чинили су Лазар Зубан и Владислав Стојадиновић, а на пословима превођења и упоређивања француског и аустријског законика требало је да ради Стефан Радичевић. Како се кнез Милош на неким местима у писму обраћа истовремено кнезу Лазару Теодоровићу и Димитрију Давидовићу стиче се утисак да они нису били чланови комисије, али Милош у писму којим се обраћа комисији и којим даје смернице за рад на преправкама наводи да уколико Зубан и Стојадиновић не успеју да с разумевањем препишу и преведу делове Законика, да се за помоћ обраће кнезу Лазару Теодоровићу и Димитрију Давидовићу. Из писма, такође, изводимо закључак да је кнез Милош упутио комисију да приликом израде Законика користи и аустријски Законик, јер је једноставнији и ближи српском народу и његовим обичајима.¹²

О раду на законима даље сазнајемо од кнеза Лазара Теодоровића, који упознаје кнеза Милоша са извештајем који му је дао Радичевић. Радичевић је радио на преправкама до септембра исте године и дотеривао пројекат „злочинственог“ (криминалног) и „полицајног“ (кривичног) законика, па је 1. септембра 1834. године поднео извештај попечитељу Теодоровићу.¹³ Радичевић је у исто време известио и кнеза Милоша о свом раду на прегледању нацрта. У извештају који је упутио наводи да је стигао да прегледа око 400 чланова нацрта, а да преостали део планира да заврши до Митровдана.

Део нацрта на коме је Радичевић радио сачуван је у Архиву Српске академије наука и уметности под деловодним бројем 7966, у заоставштини Николе Крстића.¹⁴ У делу нацрта који је сачуван, на-

12 Т. Никчевић, 15.

13 *Ibid.*

14 Никола Крстић рођен је 1829, године у Вацу, у Угарској. Отац Константин му је био црквењак, а мајка Јелена је родом из Сентадереје. Право је завршио 1853. године и изабран је за професора Српске гимназије у Новом Саду, али је исте

лазе се чланови од броја 180 до броја 384. Сачувани део нацрта на коме је радио Радичевић почиње *Главом Четрнаестим* под називом *О учиниоцима кривичних дела и њиховим казнама*, у којој се налазе чланови од броја 314 до броја 320, што нас наводи на закључак да су претходни чланови који нису сачувани подељени у тринаест глава.

У овом нацрту је поред материјалног обрађено и процесно право. У сачуваном делу нацрта означена је *Глава Друја* под називом *О исцртаживању кривичних дела и пресцјуја*, у којој се налазе чланови од броја 341 до броја 362. Даље, у нацрту је означена *Глава Трећа* под називом *О исцртаживању окривљених и њиховом исцртивању*. У овој глави налазе се чланови од броја 363 до броја 384, са којим се и завршава сачувани део нацрта.

Кнез Милош је, у писму које је 31. марта 1834. године упутио Теодоровићу и Давидовићу, изнео своје мишљење о раду Законодаелне комисије. Он наводи да је од њеног нацрта Грађанског законика прегледао “књигу другу”, али да није задовољан написаним. „С почетка је и којекако, али после је све горе и горе и тако да ја не знам или су ти људи који су те законе писали били пијани, или сасвим луди”, наводи се у писму.¹⁵ Даље, кнез Милош у писму даје примедбе на одредбе Грађанског законика које се односе на наследство, тестаменте, положај и права ванбрачне деце, али и на сам стил писања и преопширност текста.

Зато, уз неке своје примедбе, враћа материјал Давидовићу и Теодоровићу уз захтев за преправке које је изнео у шест тачака:

„1. да се све из ових закона изостави што је год излишно и врло опширно, но што се краће казати може; у неколико врсти нека гди-гди читави табаци његови додју гди се видело буде да се излишија изоставити може, како вих има много и премного;

2. да се оне тешке смисле које су по већој чести готово сви такови Стојадиновић на своју руку по свом разуму наново препише, а гди он и Зубан не би разумет могли, протолкујте им вас двојица, или један од вас, па Стојадиновић нека опет гради смисл и член по свом разуму разговетно и јасно, јер ја надам се да ће он умети разговетно написати како ваља и како ће бити за поњатије овдашњи људи (...)

3. да све стране речи, које саме по себи не могу се знати шта значе, сасвим изоставе и траже српске;

године прешао у Топчидер где је предавао правну историју на Лицеју. Године 1854. докторирао је право у Пешти. Радио је као професор девет година, а био је и начелник Полицајног одељења. После тога провео је деветнаест година у Касационом суду од чега девет на месту председника. Умро је у Шапцу 1902. године. *Др Никола Крсцкић: Споменица издана приликом стјуања у живој задужбине њокојникове*, Српска краљевска академија, Београд, 1908.

15 Т. Никчевић, 14.

4. кад дође гди какво ново израженије речи, нека најпре у једном члену опишу шта та реч значи, па онда нека о њој и њеном пределу у ком она дејствује говоре;

5. у толковању родбине, различних колена и лоза, нека помећу имена мушка и женска најпре, нек метну примере по којима ће се моћи знати како се раздељује поједино колено и куд се које простире;

6. предмет о грађењу тестаментa особито нек добро узму у разматрање и нека га својски и разветно, но по накратко и без многих оних празних членова израде, јер од грађења тестаментa зависи много мир и неслога између наслеђника; воопште нек на то иду да се из закона тих парнице лако не рађају, нек ствари у њима не заплеху но без чега може бити нека се изостави.”¹⁶

Дакле, Милошеве замерке дате у напред цитираном писму односе се пре свега на преопширност овог нацрта као и на неразумљивост коришћених термина. Такође, Милош даје инструкције да се неразумљиви термини избаце где је то могуће, а тамо где то није могуће, нека се претходно да појашњење тих термина. Посебно се осврће на делове Законика који се односе на породично и наследно право, те тражи да се да пример породичног стабла а да се чланови закона о наслеђивању што једноставније и прецизније напишу, како би што мање парница из њих произашло.

Овде се прекидају подаци о раду Законоправитељне комисије, те се за сада не може установити да ли је она завршила израду законских нацрта, као ни то да ли су ти завршени нацрти били подношени на одобрење кнезу.¹⁷

О карактеру и садржају Вукових нацрта податке црпимо из писма Јоакима Вујића кнезу Милошу и из „Спомена“ Јована Хаџића, коме су нацрти предати при доласку у Србију, на почетку његовог рада на законцима.

Јован Хаџић је критиковао нацрте, међутим није познато да ли је приликом почетка рада на законцима добио на преглед нацрте израђене од стране Вукове Законодатељне комисије, или је критику дао на основу преправљених нацрта од стране Законоправитељне комисије. Такође, Хаџићеву оцену нацрта треба посматрати у светлу сукоба које је имао са Вуком Стефановићем Караџићем у погледу правописа.

У својим „Споменима“¹⁸ Јован Хаџић говори да су он и Василије Лазаревић упутили писмено мишљење кнезу Милошу у коме су навели да су нацрте закона прегледали, као и како за Србију треба

---

16 *Ibid.*

17 *Ibid.*,15.

18 Јован Хаџић, Спомени из мојега дневника, *Опегало србско* I, Нови Сад 1864.

израдити законе и на којим основима. Даље у писму наводе да су им две ствари запале за око, једна се тиче права својине, а друга права наслеђивања женске деце. Део законика у коме се обрађују ова два права је преведен и преписан из француског законика, али је дода-то пар чланова у којима се наводи да је женама ограничено право да наслеђују и стичу право својине. Милош је дао одговор да је у свему сагласан са њиховим мишљењем. Међутим, док су Лазаревић и Хаџић били ван Београда, Милош је прикупио мишљења старешина округа и кметова, као и њихове потписе, у којима се наводи да треба ускратити право на наслеђивање ћеркама, те да уколико оставилац нема синова право на наслеђивање имају синови оставиоцевог брата, односно његови синовци. Милош је приликом достављања мишљења стрешина округа и кметова дао упутства Хаџићу и Лазаревићу да наведено мишљење имају у виду приликом састављања законика. Из напред наведеног коментара, односно Хаџићеве критике нацрта законика, може се извести закључак да није вршено само пуко пре-вођење француског законика, већ да су мењане оне одредбе које нису биле прилагођене друштвеним приликама и обичајима у Србији.¹⁹

Тадашње прилике у Србији нису ишле наруку кнезу Милошу. Зато је сазвао скупштину у Крагујевцу 1836. године како би саслушао мишљења угледних људи о законском нацрту који је тада већ био го-тов. На скупштини је одлучено да се законик подвргне ревизији. Од-лучено је да се позову два врсна правника између аустријских Срба, те да се и њима повери даљи рад на преправкама законских нацр-та.²⁰ Избор је пао на земунског градоначелника, капетана аустријске војске Василија Лазаревића, и на новосадског градског сенатора Јована Хаџића, познатог под књижевним псеудонимом Милош Светић.²¹

3. РАД НА КОДИФИКАЦИЈИ КРИВИЧНОГ ПРАВА У КНЕЖЕВИНИ СРБИЈИ ОД 1837. ДО 1846. ГОДИНЕ

За развој кривичног права у Србији у периоду од 1837. до 1846. године најзначајнији догађај јесте долазак Јована Хаџића и Васи-лија Лазаревића у Србију и почетак њиховог рада на кривичном и грађанском законнику. Кнез Милош позива Јована Хаџића и Василија Лазаревића преко аустријских власти. Имајући у виду да је Србија до тада користила као основу за израду својих закона француске зако-нике, аустријске власти дозвољавају прелазак Хаџића и Лазаревића у

19 *Ibid.*

20 Алекса Ивић, *Израда законика за Кнежевину Србију (од 1829–1843)*”, *Архив за правне и друштвене науке*, XI 3(1921), 181.

21 *Ibid.*

Србију, обезбеђујући на тај начин утицај Аустрије на српске законе, те имплементацију својих закона у Кнежевину Србију.

Ратни Савет у Бечу је својом одлуком бр. 4864 од 17. новембра 1836. дао дозволу капетану Василију Лазаревићу да пређе у Београд и започне преговоре са кнезом Милошем о раду на преправкама нацрта српских законика.²² На основу напред наведене одлуке, Василије Лазаревић је прешао у Београд почетком децембра 1836. године. Скоро шест месеци касније, на Марковдан, 8. маја 1837. године, у Београд је дошао и Јован Хаџић, како би заједно са Лазаревићем радио на изради закона.

Њихов боравак у Србији није био значајан само за рад на поменим законцима, већ су били ангажовани и приликом израде бројних прописа у том периоду, што је умногоме успоравало њихов рад на кривичном и грађанском законнику.

3.1. Рад Јована Хаџића и Василија Лазаревића на законодавству Кнежевине Србије

Након што је добио вест да је Лазаревићу и Хаџићу допуштено од стране аустријских власти да пређу у Србију, кнез Милош је дошао у Београд како би разговарао са њима о раду на законцима. Међутим, прелазак Лазаревића и Хаџића у Србију је потрајао, те кнез Милош није могао да их чека. Оставио им је писмо у коме им је пожелео добродошлицу, те им објаснио како их је желео лично дочекати, међутим због неодложних послова у Крагујевцу није могао чекати да стигну. Оставио им је кривични и грађански законик на преглед и упутио их на секретара Великог суда Лазара Зубана, који је био члан како Законодатељне тако и Законоправитељне комисије.

Лазаревић и Хаџић послали су одговор кнезу Милошу у коме су навели да ће пажљиво проучити предложене законе, те да ће од секретара Зубана затражити неопходна појашњења о досадашњем начину рада, а затим ће дати своје мишљење о истима.²³ Такође су сматрали да је потребно да се упознају са српским обичајима и духом народа, као и приликама у држави, те да је тим поводом потребно и да се сретну и усмено договоре. Милош се сложио са њима и обећао им да ће доћи за Београд како би се срели а нагласио је и да ће их упознати са важећим српским законима и уредбама.

Након што су од Лазара Зубана преузели законике, Лазаревић и Хаџић су почели да их детаљно анализирају и састављају примедбе. Са овим послом су завршили крајем јула 1837. године. Почетком августа

---

22 *Ibid.*, 191.

23 *Ibid.*, 184.

дошао је у Београд и кнез Милош, који се посебно интересовао о њиховом раду и мишљењу о законским нацртима, па их је и примио у Топчидеру ради договора и консултовања.²⁴ По наредби кнеза Милоша, Лазаревић и Хаџић су дошли у Крагујевац где су се упознали са радом Великог суда у Крагујевцу. Разговор о прегледаним законцима записао је Хаџић у својим „Споменима”. Након што су прегледали нацрте законика обавестили су о томе кнеза, и саопштили му да ће мишљење о истима дати након повратка у Београд. Такође су рекли да се не слажу са многим законским решењима, те да за Србију треба да се пишу другачији закони. Кнез Милош је прихватио њихово мишљење и изразио жељу да они напишу законе. Лазаревић и Хаџић су обавестили кнеза да је за такав посао потребно доста времена и да због тога морају да се врате кућама како би завршили одређене послове, а након тога ће поново доћи у Србију. Кнез Милош им је дао дозволу да отпутују и замолио их је да га обавесте шта би могао народу „издати за неки правац док не би закони готови били“. Они су том приликом рекли кнезу да је најбитније да се сваком Србину гарантује право личности, част и право својине, да свако зна шта је његово и да са тим може слободно да располаже, као и да ће трговина да остане слободна.²⁵

Одмах по доласку у Београд, Хаџић и Лазаревић су 25. јула 1837. године послали кнезу Милошу писмени извештај о прегледаним законима, уз који су му послали пројекат како би требало да закони изгледају. Пројекат није сачуван али писмени извештај јесте, и на основу њега се види које су основне замерке имали на нацрте Законодатељне, односно Законоправитељне комисије.

Пре свега Лазаревић и Хаџић наводе да је предложени Грађански законик урађен према француском *Code Civil-u*, односно да је преписан од речи до речи, с тим да су неки чланови изостављени, а неки додати. Првенствено указују да је француски законик рађен за француски народ и државу, који почивају на другачијем друштвеном уређењу, обичајима и степену економског развоја, а нарочито указују да је француска држава вековима независна и самостална. Даље указују да је и Законик о грађанском судском поступку преузет из француског закона, да је сложен, и да тражење правде отежава и одуговлачи. Што се тиче одредаба које су додате, Лазаревић и Хаџић сматрају да те одредбе нису додате на одговарајућим местима, односно у оквиру одговарајућих чланова. Даље истичу да умногоме нису ни правичне, а као пример наводе како се ускраћује право својине, и прави се разлика између лица која поседују тапију и оних која исту не поседују. Такође, у извештају су указали на изразе који су коришћени а наводе и да иста

24 Т. Никчевић, 20.

25 Ј. Хаџић, 131.

реч на различитим местима има различито значење: “ујовор на једном месту значи *условије (conditio)* а на другом погодбу (*contractus*).”²⁶

Што се тиче Криминалног законика, он претежно представља превод аустријског, а у мањој мери грчког законика, што према Лазаревићу и Хаџићу није погодно за Србију тог доба. Превод је неразумљив чак и за судије, а поготово за народ, за који је и писан. Иако су кривична дела и у Србији и Аустрији кривична дела, схватање о њима у народу је ипак другачије, а такође се разликују и склоности ка њиховом извршењу.

У даљем тексту писма изводе закључак да је најбоље за Србију да се напишу српски закони, који неће представљати преводе страних закона већ ће одговарати времену, обичајима и духу народа.

Након што су изнели критику на нацрте закона које су затекли, Хаџић и Лазаревић кнезу Милошу по тачкама излажу решења која они сматрају најбољим за Србију, и којих ће се они придржавати у раду. У кратким цртама осврнућемо се на законска решења која се односе на кривични законик, а која су они сматрали најбољим.

1. Казне ће бити одређене спрам тежине кривичних дела, а према учиниоцима дела поступаће се што хуманије.
2. У законик ће се увести претпоставка невиности, што значи да ће се свако сматрати невиним док се на суду не докаже његова кривица.
3. Судови ће нарочито водити рачуна о угледу и части грађана, и закон ће се према свима једнако примењивати “да без показана и донесена известна злочинства, судија никога у апс не баца, уапшена без испита да не држи, довољно неиспитаног да не окриви и осуди, неосуђена да не казни”.²⁷
4. За најтежа кривична дела, ако извршилац није задовољан пресудом имаће право да се обрати вишем суду, а у случају да му је изречена смртна казна имаће могућност да тражи помиловање од кнеза.

Након што су завршили послове ради којих су тражили одсуство, први се у Србију враћа Хаџић крајем децембра 1837. године, док Лазаревић остаје још неко време у Земуну и прелази у Србију 8. фебруара 1838. године. Након доласка они поново зпочињу рад на изради закона.

26 Алекса Јовановић, „Рад на „торжественим” законима“ *Архив за правне и друштвене науке*, VIII/4 (1909), 19 (Овај Јовановићев рад објављен је у пет наставака у четвртој свесци АПДН за 1909. годину и прве четири за 1911. годину)

27 А. Јовановић, 23.

Међутим, од кнеза стиже наредба да привремено прекину рад на законима и да узму учешће у изради устава. Још почетком 1838. године кнез је, након саветовања са врховним српским чиновницима, донео одлуку да се образује комисија која ће израдити устав. Кнез Милош позива Лазаревића и Хаџића на саветовање након чега им саопштава своју одлуку да њих двојица буду чланови комисије која ће радити на изради устава. Поред Хаџића и Лазаревића, чланови комисије били су Лазар Теодоровић, Цветко Рајовић, Стефан Радичевић и Јаков Живановић, а за председника комисије Милош именује свог брата Јеврема Обреновића.²⁸

Како Хаџић наводи у својим „Споменима”, комисија се састала 15. фебруара 1838. године како би почела са израдом устава. Први нацрт о ком су расправљали био је раније састављени нацрт који се налазио у Крагујевцу. Након тога на седници одржаној 26. фебруара Живановић и Радичевић прочитали су свој нацрт Устава, који се Хаџићу није допао, и за који је изјавио „с таквим Уставом је горе него без њега”.²⁹ Након тога Хаџић је саставио свој нацрт и донео на заседање где је исти и прочитан. Нико од чланова комисије није имао примедбе на тај нацрт, али када је он послат кнезу Милошу нико сем Хаџића није желео да га потпише.

Кнез је 16. марта упутио писмо Хаџићу и Лазаревићу у коме им саопштава да престану свој рад на уставу и да се посвете изради закона. У састав комисије која треба да се бави израдом закона поред Хаџића и Лазаревића ушли су Лазар Теодоровић, Ђорђе Протић, Стефан Радичевић и прота Матија Ненадовић.

Лазаревић и Хаџић су одржали неколико седница са члановима ове законодавне комисије у намери да сазнају жеље, навике и обичаје народа. Такође, желели су да избегну евентуалне интриге против све непопуларнијег кнеза, како се кроз народ не би пронео глас да им законе састављају странци а без учешћа народних првака.³⁰ Хаџић у својим „Споменима” даље наводи да су он и Лазаревић радили заједнички све до маја 1838. године, када су се договорили да поделе послове око израде закона. Хаџић је том приликом понудио Лазаревићу да изабере на којим законима жели да ради, и Лазаревић је одабрао да ради на кривичном законнику и законнику о грађанском судском поступку.

28 А. Ивић, 189.

29 Ј. Хаџић, 96.

30 А. Ивић, 191.

3.2 Самостални рад Василија Лазаревића

Лазаревић, као ни Хаџић, после извршене поделе послова није одмах отпочео рад на нацрту законика за који се одлучио. Након доношења Устава 1838. године, на позив кнеза Милоша и Савета Лазаревић је, заједно са Хаџићем, радио на акту о организацији Савета, као и на акту о организацији Министарства правде.³¹ Такође, Лазаревић је одговарао на многа питања која се тичу организације суда, како окружних тако и Апелационог суда. Међутим, када је био позван да уради сличну ревизију за Министарство унутрашњих дела и Министарство финансија, затражио је од владе да га ослободи тог посла како би се посветио изради законика.

С обзиром на то да се Лазаревић слабо служио српским језиком, кнез Милош је одобрио да му око писања помаже Василије Јовановић, некадашњи учитељ у Земуну, који је у то време био писар шабачке конзисторије.³² Касније је Јовановића на месту писара заменио Сава Поповић, секретар шабачког магистрата.

Према расположивим подацима, Лазаревић је прво започео рад на кривичном законнику. Како смо већ навели, након договора и поделе посла са Хаџићем, био је ангажован и на другим пословима, што га је ометало да се у потпуности посвети изради кривичног законика. У међувремену, кнез Милош је писмом од 26. октобра 1838. године опоменуо Лазаревића, а са њим и Хаџића, да се оставе приватних послова и да мање времена проводе са неморалним људима а да се посвете изради законика.

Након писма које је примио од кнеза Милоша, Лазаревић је почео са радом тако да је свој нацрт Кривичног законика предао Министарству правде 10. августа 1839. године.³³ Министарство је потом обавестило Лазаревића да ће његов нацрт бити прегледан, и након усвајања, дат на штампање. Након предаје нацрта, Лазаревић се посветио изради законика о грађанском судском поступку и законима о оставинском поступку и судској контроли старатељства.³⁴

31 *Ibid.*, 192.

32 Конзисторија је била црквени суд основан 1823. године, који је био састављен од духовних и угледних световних лица. Суд је одлучивао о унутрашњим црквеним питањима, али је расправљао и о брачним споровима. Такође, суд је требало да води рачуна о понашању и пропустима свештенства. Конзисторија је престала да постоји 1825. године. Недељко В. Радосављевић, „Српска револуција и обнова државности Србије-двеста година од Другог српског устанка“, Историјски институт Београд, *Зборник радова*, књ. 31, 2016, 19–37.

33 *Ibid.*, 192.

34 Урош Станковић, „Први покушаји кодификације грађанског поступка у Србији (1829–1844)“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, XLVI/2 (2012), 496.

Што се тиче обима Лазаревићевог нацрта Кривичног законика, први део нацрта био је написан на 147, а други на 64 табака, али што се тиче садржаја самог нацрта ту скоро да нема никаквих података.³⁵ Познато је, такође, да је нацрт садржао тумачење чланова, које је Лазаревић правдао нестручношћу судија, као и да је одабир казни за извршиоце кривичних дела припадао кнезу.³⁶

Прва иницијатива за прегледање Лазаревићевог нацрта потекла је од Министарства правде које је 24. новембра 1839. године упутило молбу Државном савету да се одреди комисија за прегледање тог нацрта. Министарство је предложило да комисију чине министар правде Стефан Радичевић, привремени начелник Одељења Министарства правде Атанасије Теодоровић, судија Апелационог суда Лазар Зубан, секретар Апелационог суда Јаков Димишић, и судија Суда округа београдског Максим Ранковић.³⁷ Државни савет је обавио разговор са министром Радичевићем и њему је препуштено да сам одабере са ким ће да прегледа нацрт, а тек онда ће Савет именовати комисију. Нацрт се помиње поново тек 26. марта 1840. године, када је Министарство правде замолило новог кнеза, Михаила Обреновића да одреди комисију која би прегледала нацрт. И ова иницијатива је остала без успеха, али то што нацрт није прегледан у току 1840. године не значи да се томе није тежило. Све до 27. априла 1841. године, док Министарство правде није упутило кнезу писмо с молбом да образује комисију, не ради се ништа на прегледању нацрта. Кнез Михаило у свом одговору наводи да то не спада у његову надлежност и да се министарство обрати Државном савету.³⁸

Министарство је поступило по кнежевом упуту и обратило се Државном савету који је образовао нову комисију за преглед нацрта, у чији састав су ушли члан Државног савета Голуб Петровић, министар правде Стефан Радичевић, начелник Карантинско-санитетског одељења Министарства унутрашњих дела Јован Стејић, и професор права Јован Раић.³⁹

Постоје различита мишљења о томе да ли је комисија обавила посао ради кога је ангажована. Док једни тврде да је комисија прегледала нацрт сам законописац наводи да није задовољан што нацрт није прегледан.⁴⁰ У току 1842. године нацрт се нигде не помиње. Тек 1843. године сазнајемо поново нешто о њему на основу дописа који

35 Урош Станковић, „Неколико напомена о нацрту кривичног законика Василија Лазаревића“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Сагу* XLV/2 (2011), 462.

36 *Ibid.*, 463.

37 *Ibid.*

38 *Ibid.*, 464.

39 *Ibid.*, 465.

40 А. Ивић, 195.

је Министарство правде упутило Министарству иностраних дела и којим га обавештава да оно не поседује други део нацрта.⁴¹

Последњу иницијативу за преглед Лазаревићевог нацрта дао је кнез Александар Карађорђевић⁴² у септембру 1843. године, након што је амнестирао извршиоце политичких кривичних дела.

Тада се кнез залагао за доношење закона о кажњавању нарушилаца јавног мира и безбедности, поводом чега је упутио допис Државном савету са захтевом да се донесе закон. Савет је одговорио кнезу да би доношење таквог закона одузело превише времена, и зато је формирао комисију за преглед Лазаревићевог нацрта.⁴³

У састав ове комисије ушли су државни секретар Лазар Зубан, начелник Одељења Министарства правде Сава Шилић, председник Суда округа београдског Лазар Арсенијевић-Баталака и Јован Хаџић. Комисија је започела са прегледом нацрта али Министарство правде није било за то да се настави са прегледом. Сматрало је да са кодификацијом кривичног права треба стати, и да комисија треба да се посвети прегледу грађанског законика. Државни савет се није сложио са тим и сматрао је да је неопходно наставити са прегледањем и доношењем кривичног законика.⁴⁴

Године 1845. последњи пут се помиње нацрт кривичног законика Василија Лазаревића. У мају 1845. године Државни савет је упутио допис Министарству правде у коме наводи да ће бити издата наредба да се прегледа и уреди непрегледани део нацрта. То се није догодило. У међувремену донети су и ступили на снагу неки кривичноправни прописи, материјалноправни и процесноправни, али међу њима није се налазио нацрт који је израдио Василије Лазаревић.⁴⁵

4. РАД НА КРИВИЧНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ ОД 1855. ДО 1860. ГОДИНЕ

У периоду од 1845. до 1855. године није било значајнијих дешавања око израде казненог законика, када започиње рад на писању За-

41 У. Станковић, 467.

42 Александар Карађорђевић био је кнез Србије 1842–1858 године. На власт је дошао након Вучићеве буне, коју је предводио Тома Вучић-Перишић. Буна је трајала од 30. августа до 7. септембра 1842. године, након чега је на народној скупштини 14. септембра 1842. године Александар Карађорђевић изабран за кнеза. Милан Ђ. Милићевић, *Поменик знаменитих људи у српској народа новијега доба*, Београд, 1888, 229–230.

43 У. Станковић, 467.

44 *Ibid.*, 468.

45 *Ibid.*, 469.

коника 1855. године.⁴⁶ Иницијатива за доношење казненог законика потекла је од самог кнеза Александра. Он је 1. јуна 1855. године упутио писмо Савету у коме је навео да је Србији потребан јединствен казнен законик. У писму наводи како су постојећи кривичноправни прописи непотпуни, да су казне несразмерне учињеним делима, а да страном свету одају утисак варварских и заосталих за модерним кривичним законодавством. Савет је на кнежево писмо одговорио 17. јуна 1855. године актом број 618 у коме је изложио своје мишљење, које је било противно кнежевом мишљењу, тј. да не треба одмах доносити ни казнен законик о кривичном поступку.⁴⁷

Као изговор за дато мишљење Савет је навео да су скоро донети Грађански законик и Законик о судском поступку у парницама грађанским, да се суд и народ још увек нису навикли на њихову примену, те да их не треба оптерећивати „многим законима и законцима“. Савет је у свом одговору навео да је Министарство правде доносило законе у области кривичног права кад год је то било неопходно, а да ће то и даље чинити кад буде потребе. Овакав одговор Савета кнез није прихватио, па је поново упутио писмо Савету 23. јануара 1856. године у којем га је позвао да размотри свој одговор, те детаљно образложио разлоге због којих сматра да је потребно донети кривични законик. Поновљени кнежев позив Савет је прихватио. Једним кратким и крајње уздржаним дописом, Савет 11. фебруара 1856. обавештава кнеза да је „одредио комисију која ће сачинити и Совјету поднети пројект законика Кривичног“, остављајући за касније израду закона о кривичном поступку.⁴⁸

За председника те комисије био је одређен Стефан Магазиновић, који није био правник али је имао искуство у правосуђу које је стекао као председник више окружних судова, а касније и као председник Врховног суда. За чланове комисије су одабрани релативно млади људи, сви школовани правници: Филип Христић (37 година) париски ђак, докторирао право на Сорбони, члан Врховног и касационог суда; Рајко Лешјанин (30 година), први секретар Савета, завршио студија права у Хајделбергу и Паризу, а до доласка у Савет предавао је Римско и Кривично право на београдском Лицеју, Јеврем Грујић (30 година), други секретар Савета, такође хајделбершки и париски ђак, члан неколико законодавних комисија које су се бавиле судском и пореском реформом, устројством трговачког суда, грађанским и кривичним поступком, те нашим првим законима о буџету и

46 Божидар Марковић, *Историја казненог законика, Полицијски гласник 1 и 2/1905*, 5.

47 *Ibid.*

48 Драган Николић, *Кривични законик Кнежевине Србије*, Градина 1991, 69.

о народној скупштини и Ђорђе Ценић, професор кривичног права на Лицеју, који је завршио право у Халеу, Хајделбергу и Берлину.⁴⁹

Казнијелни законик за Књажесџво Србију комисија је 18. марта 1857. године завршила и истог дана предала Савету, који га није сам узео у разматрање него је исти проследио Министарству правде. Осим *Казнијелној законика* комисија је Савету предала и пројекте закона којим се *Казнијелни законик* уводи у живот, *Закон о ѓрађанскојравним ѓоследицама кривичној дела*, *Закон о администрајивном кажњавању чиновника за дисциплинске ѓрестујје* и *ѓројекатј Закона о шџамји*.

Казнијелни законик за Књажесџво Србију састоји се од увода и три дела, и укупно има 450 чланова. У уводу (1-13 чланова) наводи се шта су кривична дела, њихова подела и учиниоци. Први део је општи и законописац га назива „прва или обшта част“ (14-81 чланова) и састоји се од осам глава: 1. о казнама, 2. о покушају, 3. о саучесницима (помоћницима и јатацима), 4. о извињавајућим и олакшавајућим околностима, 5. о отежавајућим околностима 6. о стицају злочиних и кривичних преступлења, 7. о поврату, 8. о застарелости злочиних и кривичних преступлења.

Шџба и метање на точак по претходном одобрењу Савета изостављени су, а вечна робија и вечно заточење сведени су на двадесетогодишњу робију односно заточење.⁵⁰ „Част друга“ (82-345 чланова) односно други део говори о појединим кривичним делима и преступима и њиховом кажњавању. Овај део садржи двадесет и три главе. „Част трећа“ (346-450 чланова) садржи „полицајна преступлења“. Овај део је у великој мери преузет из Полицајног законика од 27. маја 1850. године. Одредбе које садржи о кажњивим делима које су усвојене у Пројекту трихотомије (злочина, кривична и полицајна преступлења) сматрају се релативно најмање друштвено опасним, и као таква остављају у надлежности полиције: непослушност према полицијским наредбама, различите повреде хигијенских, ветеринарских, грађевинских, противпожарних и других мера и правила, лакше повреде јавног реда и мира, личне сигурности људи, непоштовање малобројних саобраћајних правила и друго.⁵¹ Систематика *Казнијелној законика* преузета је из Пруског кривичног законика од 14. априла 1851. године.

Друштвене и политичке прилике у Кнежевини Србији довеле су до тога да пројекат Кривичног законика не буде прегледан девет месеци. Министарство правде је 4. фебруара 1858. године вратило Са-

49 *Ibid.*,70.

50 Б. Марковић, 6.

51 Д. Николић, 73.

вету непрегледан законик. Као разлог за такво поступање навели су да се баве преуређењем Врховног и касационог суда и састављањем неких других законских пројеката.

У Кнежевини Србији долази до бројних трвења између кнеза Александра и Савета, а све кулминира Тенкином завером након које је кнез сменио десет чланова Савета. Оваква ситуација је заинтересовала Европу као и Порту за српске унутрашње прилике. С тим у вези, од 18. марта до 15. априла у Београду борави Етем-паша, изасланик турског султана Абдул Мецида, са задатком да измири кнеза и чланове Савета. Као резултат Етем-пашиног посредовања на чело Савета је дошао Тома Вучић Перишић, а шест чланова Савета који су услед Тенкине завере били приморани да поднесу оставке, враћени су на своје позиције.

Убрзо кнез формира нову Владу на челу са Стефаном Магазиновићем, и она ће опстати све до Светоандрејске скупштине и кнежевог пада. Поред Магазиновића као кнежевског представника и министра иностраних дела, у састав те владе ушли су још и Илија Гарашанин као министар унутрашњих дела, Димитрије Црнобарац као министар правде и просвете и Јован Вељковић као министар финансија.⁵² Ова влада је састављена 31. марта уз велике тешкоће, из разлога што скоро нико од саветника није хтео да се прими министарске дужности. Све ово говори о положају кнеза Александра на престолу и паду његове популарности.

Након ових дешавања на ред коначно долази и прегледање пројекта Кривичног законика. Савет је на седници одржаној 9. маја 1858. године решио да прегледање пројекта закона повери једној новоформираној комисији. За председника ове друге комисије која ће се до почетка октобра 1858. бавити тим пројектом одређен је Лазар Арсенијевић-Баталака, дугогодишњи члан Савета и раније два пута привремени министар правде и просвете (1848-49. и 1852-54. године).⁵³ Остали њени чланови су били: Александар Ј. Ненадовић, саветник од 1857. године, а раније вршилац дужности министра унутрашњих дела (1852-54. године) и министар финансија (1854-56); Филип Христић једини из састава претходне комисије која је израдила пројект КЗ Србије, иначе саветник од 1857. и српски „комисер“ (од августа 1856. до априла 1858.) при сталној дунавској комисији у Бечу; Сава Шилић, дугогодишњи члан Врховног суда (односно Врховног и касационог, како је овај назван децембра 1855) и Јован Филиповић, у то време председник II одељења Апелационог суда.⁵⁴

52 *Ibid.*

53 *Ibid.*, 75.

54 *Ibid.*

Ова друга комисија прегледала је пројекат који је сачинила претходна комисија одређена од стране Савета, а затим га још 18. марта 1857. године предала Савету. Поред овог пројекта постојао је још један који је сачинио Сима Станисављевић, који се такође нашао пред овом другом комисијом. Након што је прегледала оба пројекта, друга комисија је дошла до закључка да ниједан од њих не може да се усвоји у постојећем облику, па је за основ законика узела пројекат који је сачинила саветска комисија, са неким изменама и допунама. Друга комисија је прегледала и уредила само „прву или обшту част казненог законика“ претходне комисије, а што се тиче посебног дела– није хтела да га прегледа све док општи део не буде прегледан и усвојен. Уз пројекат законика саветска комисија послала је и пропратно писмо, што није било уобичајено, јер је до тад увек слала писани извештај. У свом писму, саветска комисија кратко је навела да ће све измене и допуне пројекта законика образложити усмено Савету, а такође је замолила Савет да што пре усвоји општи део законика како би наставила рад на посебном делу.

Рад Савета на овом пројекту опет су омеле политичке прилике у Србији. Овог пута Савет није могао да посвети пажњу раду на пројекту законика због једног питања које се тицао целокупног становништва– то је било питање сазивања народне скупштине. Свако даље одлагање сазивања скупштине претило је да изазове ерупцију народног незадовољства и стихију са несагледивим последицама. Али и њено сазивање носило је висок степен опасности и ризика за већ сасвим искомпромитоване носиоце режима.⁵⁵ Министарство унутрашњих дела добило је поуздана уверења да народ већ неко време има жељу да се сазове народна скупштина, на којој би преко својих представника изнео своје проблеме. С тим у вези, упутило је Савету предлог, под бројем N 3664, да се што пре узме у разматрање питање сазивања народне скупштине, и да се затим сачини позив за скупштину, како би се удовољило жељи народа.⁵⁶ Уваживши ове разлоге кнез је истог дана дао сагласност Савету да се скупштина сазове што пре, тачније чим буде донет закон о народној скупштини.

Чим је ова вест објављена у Србским новинама, сва пажња била је усмерена ка народној скупштини и њеном сазивању. Поред многих питања која су се нашао пред скупштином, било је и питање доношења кривичног законика. Посланици из различитих округа Кнеже-

55 Д. Николић, *Кривични законик*, 75.

56 Србске новине, бр. 99, Београд 1858.

вине имали су исти захтев – да се што пре донесе кривични законик. Поред ове жеље, имали су примедбе и на постојеће кривично законодавство. Пре свега, изразили су велико незадовољство тзв. Полицијским законом из 1850. године, наводећи да је постао „бич за поштене људе и поштене домове, извор одакле сва самовољства и силецлуци чиновника над народом извиру“, због чега су тражили да се тај закон укине. Народни представници су указивали и на преоштре казне у Казнителном закону за поаре и крађе, затим да треба да се чиновници строже кажњавају за примање мита, као и да буду строжије казне за паљевине. Међутим, скупштина није могла да одлучује о овим питањима, с обзиром да није имала законодавну власт, већ само могућност да предлаже доношење, измене и допуне закона.

Иако је пројекат законика био готово још у марту 1857. године, прилике у земљи су биле такве да није било могуће посветити довољно његовом претресању и усвајању. У овој фази рада на кривичном закону, као карактеристичне се издвајају две, унеколико противречне околности: захтев за модернијом, потпунијом, ефикаснијом и прегледнијом кривичноправном регулативом, коју су наметале промене у друштвено-економском животу Србије и објективно стање њеног кривичног законодавства и са друге стране, немогућност да се овај захтев до краја оствари услед неповољних политичких прилика у земљи и лоших односа у врховној власти.

И поред оваквих прилика у земљи, Савет је узео у разматрање пројект општег дела кривичног законика. Све што је рађено на пројекту законика од 1. јуна 1855. године до марта 1859. године Савет је навео у свом извештају под бројем N 662, који је 20. априла 1859. године упутио кнезу Милошу.⁵⁷ Савет у свом извештају наводи значај доношења Кривичног законика. „Између свију интереса које човек може имати у држави, најзнатнији су му сигурност живота, личности, части, имања и слобода његов“, наводи савет у свом извештају.⁵⁸ Даље, Савет у свом извештају напомиње да те интересе управо кривично законодавство осигурава на најбољи начин, али напомиње и да је наше законодавство врло назадно у том сегменту. Такође, Савет истиче да су постојећи кривични закони строги и нецелиходни и да је потребно донети законик који би изложене ин-

57 Милош Обреновић је на Светоандрејској скупштини децембра 1858. године, након што је кнез Александар Карађорђевић био присиљен да напусти престо, изабран поново за владара Србије. Владао је све до своје смрти 1860. године. Овај период у историји је познат као друга владавина Милоша Обреновића. – Слободан Јовановић, *Друџа влада Милоша и Михаила*, Издавачка књижара Геце Кона, Београд 1923.

58 Б. Марковић, 6.

тересе грађана и државе задовољио на најбољи начин, а уједно би одговарао духу времена у коме живимо.

Пројекат општег дела Казненог законика однет је и прочитан кнезу Милошу, а он је имао замерке на језик којим је написан. „Ко зна како су наши закони ненародним, туђим и неразборитим језиком написани, тај ће признати, да је ова жеља народна, да му се закони пишу јасно и разветно, сасвим на месту“.⁵⁹ Стога је кнез позвао Милована Јанковића и Ђуру Даничића да овај законик напишу простим, народним језиком како би био разумљив свима, а не само онима који су га написали. Јанковић и Даничић су преправили општи део законика за непуне две недеље, тачније до 3. јуна 1859. године, када су се у кнежевом двору састали сви министри, неколико саветника, владика шабачки, Вук Стефановић Караџић, Милован Јанковић и Ђура Даничић како би кнезу прочитали закон који су преправили. Након читања преправљеног законика кнез је изразио задовољство урађеним послом, а Вук Стефановић Караџић је изјавио: „То је наш народни језик, тако треба писати кад се хоће србски да пише“.⁶⁰

Кнез Милош је 15. јуна проследио Савету одобрен рукопис овог пројекта, и дао наређење да се Законик штампа у довољном броју примерака. Након што су примерци Законика одштампани у складу са кнежевим инструкцијама он на њих ставља свој печат, те о томе Цветко Рајовић, као кнежев представник обавештава Савет. Иако је кнез одобрио Пројекат и на њега ставио свој потпис, Законик и даље не ступа на снагу. *Законик за злочинсџва и ѓресџује Кнежевине Србије* објављен је у Србским новинама тј. у додатку Србским новинама бр. 88. од 28. јула 1859. године.⁶¹

По садржају *Законик за злочинсџва и ѓресџује Кнежевине Србије* нема значајнијих разлика у односу на пројекат комисије из 1858. године. Највећа разлика је несумњиво у језику којим је Законик писан, језик је био више народски, а велики број стручних термина је избачен. Овакав захтев је између осталог изнет на Светоандрејској скупштини. Поступајући по налогу кнеза Милоша, Милован Јанковић и Ђура Даничић су речи које су сматрали нејасним и непознатим заменили, а да при томе нису мењали њихов смисао.

О дешавањима од септембра 1859. до марта 1860. године и суштинским променама садржаја законског текста немамо много историјских извора, те о изменама у тексту, закључак изводимо упоређивањем коначног текста Законика из 1860. године и текста обја-

59 Србске новине, бр. 59, Београд 1859.

60 Србске новине, бр. 65, Београд 1859.

61 Додатак Србским новинама, бр. 88, 28.07.1859.

вљеног у Србским новинама тј. у додатку Србским новинама бр. 88. од 28. јула 1859. године.

Прва разлика која је видљива између пројекта и коначно усвојеног Законика јесте да је Савет дао предност критеријуму стручности, иако би да се приклонио првој варијанти, задобио политичке поене. Ипак, за само разумевање законика од стране народа значајна је чињеница што је исти објављен је у Србским новинама тј. у додатку Србским новинама бр. 88. од 28. јула 1859. године, јер се обе верзије суштински не разликују.

Промена која је видљива у Законику односи се на друштвени проблем који је узео маха у Кнежевини Србији, а то је презадуженост српског сељака и зеленашење од стране владајућег слоја. Наиме, у коначној верзији текста код кривичног дела зеленашења новчана казна прописана за његово извршење знатно је мања од оне првобитно предвиђене пројектом. Из оваквог поступка Савета сасвим је јасно, да се водио интересима владајуће класе.⁶²

Након објављивања општег дела, комисија је приступила изради посебног дела законика. По завршетку рада на посебном делу, комисија је тај пројекат, заједно са извештајем о раду послала кнезу Милошу.⁶³ Кнез је пројекат посебног дела законика проследио Скупштини да га прегледа, која је у ту сврху оформила посебан одбор. Након што је одбор прегледао посебни део законика, 22. септембра 1859. године упутио је кнезу извештај са свим примедбама које је имао. Истог дана, 24. септембра, кнез Милош је упутио решење Скупштини којим је неке примедбе на посебни део законика усвојио, али је много већи број оних које је одбацио.⁶⁴

По налогу кнеза, кнежевско представништво упутило је Савету 30. октобра 1859. године пројекат који је садржао други и трећи део кривичног законика. Савет је тек 1. фебруара 1860. године одговорио кнезу да је примио тај пројекат и да га је прегледао.⁶⁵ Такође Савет наводи да је пројекат претрпео неке измене и допуне које се односе на терминологију општег дела који је раније објављен. Поједини кривичноправни појмови који су се налазили у општем делу, замењени су терминологијом која је коришћена у другом и трећем делу законика. Савет је уједно обавестио кнеза да ће се сва три дела законика штампати заједно, као и закон којим ће *Казнишћелни законик* ступити на снагу.⁶⁶

62 Д. Николић, 92.

63 Б. Марковић, 7.

64 *Ibid.*

65 *Ibid.*

66 *Ibid.*

Кнез Милош је 3. фебруара 1860. године упутио писмо Савету у ком је навео да одобрава пројекат и да препоручује да се исти да на штампање, а да се затим донесе њему на потписивање. Савет је дао Законик на штампање, и то 100 оригинала и 2650 копија. Законик је одштампан и потом га је кнез Милош потписао 29. марта 1860. године, након чега је један потписан примерак упућен Савету.⁶⁷ У Уводном закону⁶⁸ је предвиђено да по протеку шест недеља од дана када га кнез потпише, Кривични законик ступа на правну снагу. То је према рачуници Србских новина, а које су објавиле вест о ступању Законика на снагу, био 12. мај 1860. године.

Божидар Марковић у свом делу *Историја казненог законика*, наводи да је Савет дуго оклевао да достави своје мишљење кнезу. С обзиром на то, кнез је 10. јула 1860. године укорио Савет, који одмах сутрадан, 11. јула, подноси кнезу извештај у ком наводи да са одређеним изменама Законик одобрава. Након тога Савет је 11. јула кнезу упутио Законик на потврђење. Међутим, према Драгану Николићу ово је нетачно запажање. Он наводи да је у питању „пројекат поступка криминалног“ односно Закон о кривичном поступку, а не Кривични законик, јер је исти већ ступио на снагу с обзиром да су и кнез и Савет дали своју коначну сагласност.⁶⁹

5. ЗАКЉУЧАК

Од првог покушаја кодификације кривичног права па до самог доношења Кривичног законика Кнежевине Србије прошло је 32 године. Разлог за тако дуго трајање процеса кодификације кривичног права су политичке прилике у Кнежевини Србији које су биле нестабилне и успоравале развој Кнежевине као правне државе. Осим политичких прилика у Србији, на почетку рада на кодификацији права није постојала истинска жеља кнеза Милоша Обреновића за донешењем законских прописа. Кнез је био свестан чињенице да ће доношем закона његова власт бити ограничена. Тако је кнез једном приликом у разговору са својим пријатељем и српским законописцем Вуком Стефановићем Караџићем, рекао да су закони нужни али да се „човек веже за артију па не може да чини ни зла ни добра“.

---

67 Д. Николић, *Кривични законик*, 93.

68 Уводни закон, односно Закон којим ће се Казнителни законик у живот увести, донет је заједно са Кривичним закоником и њиме је предвиђено увођење Кривичног законика у правни систем Кнежевине Србије.

69 Драган Николић, *Кривични законик*, 93.

Тек са доласком Василија Лазаревића започео је озбиљнији рад на кодификацији кривичног права Кнежевине Србије. С обзиром на то да Лазаревићев нацрт није сачуван, те да немамо детаљнијих података о самом току израде нацрта, једино што можемо закључити јесте да није постојала политичка воља за доношење једног свеобухватног прописа који би регулисао област кривичног права из разлога што његов нацрт никада није ступио на правну снагу.

Долазак на власт кнеза Александра Карађорђевића 1842. године поклапа се са последњим покушајима да нацрт кривичног законика Василија Лазаревића ступи на снагу, а чак је и сам кнез 1843. године покренуо иницијативу да се тај нацрт прегледа и уреди. Иако се кнез Александар Карађорђевић залагао за доношење једног свеобухватног кривичног законика, његово доношење и ступање на снагу ипак се није догодило за време његове владавине.

Тридесет две године након прве иницијативе за доношење кривичног законика, кнез Милош је, за време своје друге владе, 29. марта 1860. године потписао Кривични законик Кнежевине Србије, и он је коначно ступио на снагу 12. маја 1860. године. Овај догађај представља прекретницу у развоју кривичног права и правне науке уопште, с обзиром да овај законик представља први систематичан и потпун правни пропис ове врсте, о чему најбоље сведочи његова дуготрајност. Кривични законик Кнежевине Србије, уз одређене измене и допуне, важио је све до 1929. године.

БИБЛИОГРАФИЈА

ИЗВОРИ:

Српске новине, Београд 1850–1860.

ЛИТЕРАТУРА:

Тома Живановић, *Законски извори кривичног права Србије и историјски развој његов и њеног кривичног правосуђа од 1804. до 1865*, САНУ, едиција *Извори српског права*, књ. 1, Београд 1967.

Алекса Ивић, „Израда законика за Кнежевину Србију (од 1829–1843)“, *Архив за правне и друштвене науке*, XI-3 (1921).

Алекса Јовановић, „Рад на “торжественим” законима“, *Архив за правне и друштвене науке* VIII/4 (1909).

Слободан Јовановић, *Друа влада Милоша и Михаила*, Издавачка књижара Геце Кона, Београд 1923.

- Мираш Кићовић, *Јован Хаџић (Милош Светић)*, Историско друштво у Новом Саду, Нови Сад 1930.
- Божидар Марковић, „Историја казног законика“, *Полицијски гласник* 1-2/1905.
- Милан Ђ. Милићевић, *Поменик знаменијих људи у српској народа новијега доба*, Чупићева задужбина, Београд 1888.
- Dragan Nikolić, „Izvori i priroda krivičnog prava Kneževine Srbije u vreme pripreme krivičnog zakonika“, *Arhiv za pravne i društvene nauke*, Београд 1988, 645-660.
- Драган Николић, *Кривични законик Кнежевине Србије*, Градина 1991.
- Драган Николић, „Грађански законик, кнез Милош Обреновић и Законодавна комисија у Србији 1829-1835 године“, Милена Полојац, Зоран С. Мирковић, Марко Ђурђевић (ур.), *Српски грађански законик - 170 година*, Правни факултет Универзитета у Београду, 2014, 63-75.
- Томица Никчевић, *Посџанак и љокушај љрераге Грађанској законика Књажевине Србије*, САНУ, Београд 1971.
- Недељко Радосављевић, „Српска револуција и обнова државности Србије: двеста година од Другог српског устанка“, *Историјски институт Београд, Зборник радова*, књ. 31, 2016, 19-37.
- Урош Станковић, „Неколико напомена о нацрту кривичног законика Василија Лазаревића“, *Зборник радова Правној факултету у Новом Саду* XLV/2 (2011).
- Урош Станковић, „Први покушаји кодификације грађанског поступка у Србији (1829-1844)“, *Зборник радова Правној факултету у Новом Саду* XLVI/2 (2012).
- Јован Хаџић, „Спомени из мојега дневника“, *Огледало српско* I, Нови Сад 1864.

Lazar N. BOGDANOVIĆ, LL.M.*

WORK ON THE CODIFICATION OF CRIMINAL LAW IN THE PRINCIPALITY OF SERBIA FROM 1828 TO 1860

Summary

From the beginning of the First Serbian Uprising to the adoption of the Criminal Code of the Principality of Serbia in 1860, a large number of regulations were

---

* The author is employed in the Municipal Administration of Bajina Bašta. The work is an amended version of the master's thesis defended at the Faculty of Law of the University of Novi Sad in May 2019.

adopted that punished certain behaviors. Those acts were mostly created without an organized system for their adoption and were adopted unplanned. The exception is represented by two acts that had the word “law” or “code” in their title for the first time. These were Mateja Nenadović’s Law and Karađorđe’s Criminal Code, which, at that time, somewhat systematically covered the matter they regulated.

After the First and Second Serbian Uprisings, the practice of passing regulations related to individual acts continued. It was only at the end of the third decade of the XIX century, at the initiative of Prince Miloš, that work began on systematizing the adoption of regulations in general, including criminal ones. Different commissions were established for the issuance of regulations. Among them two stand out – the Legislative Commission, which mainly dealt with the translation and adaptation of the French Civil Code and the French Criminal Code to the circumstances in Serbia, and the Regulative Commission, which dealt with the revisions of drafts prepared by the Legislative Commission.

At the invitation of Prince Miloš in 1837, prominent lawyers, a senator from Novi Sad Jovan Hadžić and the mayor of Zemun Vasilije Lazarević, came to Serbia with the intention of working on drafting laws. After their arrival, Hadžić and Lazarević jointly dealt with drafting laws, and in May 1838, the work was divided between them. Lazarević decided to draft the Criminal Code and the Code of Civil Court Procedure. During his stay in Serbia, at the request of Prince Miloš, in addition to working on laws, he was involved in drafting regulations related to the organization of ministries and the State Council.

Vasilije Lazarević worked on drafting the Criminal Code until 1845, when his draft was mentioned for the last time. In the next ten years, until 1855, there was no work on the codification of criminal law. At the initiative of Prince Aleksandar Karađorđević, the Council appointed a Commission at the beginning of 1856 to deal with the drafting of the Criminal Code. The committee prepared a draft that was submitted to the Council, after which a new committee was established with the task of reviewing the submitted draft. Due to the political situation in Serbia, the review of the submitted draft of the Code was not in focus until 1859.

From the first attempts to codify criminal law until the adoption of the Code, 32 years passed. The reason for the long duration of the codification process is the political situation in the Principality of Serbia. Prince Miloš, the initiator of the codification of criminal legislation in the Principality of Serbia, signed the Criminal Code on March 29, 1860, during his second reign. It entered into force on May 12, 1860.

Keywords: *Criminal Law. – Principality of Serbia. – drafting a Law. – Vasilije Lazarević*

Рад приспео / Paper received: 14. 7. 2023.

Прихваћен за објављивање / Accepted for publication: 9. 9. 2023.